

ESİR ŐEHİRİN MAHPUSU (1961)

KEMAL TAHİR (1910 – 1973)

Genel Bakış

“Esir Őehir Üçlemesi”nin ikinci romanı olan eser, “Esir Şehrin İnsanları” adlı yapıtın devamı niteliğindedir. İkinci eser, serinin ilk eseriyle birlikte 1943 – 1946 yılları arasında kaleme alınmıştır. 1961 yılında Vatan gazetesi tarafından tefrika edilmek istenmiş fakat tamamı yayımlanamamıştır. Daha sonra aynı yıl içinde Düşün Yayınevi’nde kitap haline getirilip yayımlanır. İlk eserin yayımlanma sürecindeki gecikmelerin yazarın bu eseri için de geçerli olduğunu anlamaktayız. Üçlemenin ilk eserinin sonunda; yedi yıl kürek cezasına çarptırılmış olan Kâmil Bey’in hapisanede yaşadığı olayları ve bu sırada Anadolu’da gerçekleşen gelişmelerin yankılarını duymaktayız. Yazar da siyasi bir mahkum olarak ömrünün on iki yılını hapisanede geçirdiği için eserde otobiyografik izdüşümlere rastlamak mümkündür. Ailesinden ayrı düşen ve hiç tanımadığı bir ortamın parçası olmak zorunda kalan kahramanın ayakta kalabilme mücadelesi, Milli Mücadele’nin de hikayenin arka plana alınmasıyla okura yansıtılır. İçinde bulunduğu ortam nedeniyle hayli olgunlaşacak olan başkahraman eski yoz bağlarından tamamen kurtulacaktır. Yapısal olarak eser iki ana bölümden oluşur. Bunlardan ilki altı, ikincisi ise beş ara bölümden oluşur.

Kişiler

Kâmil Bey Anadolu’ya gönderilecek savaş planlarını gemiye teslim etmek üzereyken suçüstü yakalanan başkahraman, artık cezaevindedir. Daha önce hiç aşına olmadığı bir ortama düşen Kâmil Bey, yeni yaşam ortamında adeta bir yabancısıdır. Onun saflığı ve beyefendiliği diğer mahkumlar tarafından hakir görülür. Başlarda kendisine “Hafız” olarak hitap edilmesi, Kâmil Bey’in halkı yeterince anlamamış olmasına bağlıdır. Daha sonra cezaevine neden düştüğü anlaşılınca Kuvayı Milliye’ye verdiği destekten dolayı ona “Millici Abi” denilmeye başlanır.

Faytoncu Osman Ağa Kâmil Bey’in hapsedildiği İkinci Koğuş’un ağasıdır. Hapishane yöneticileriyle işbirliği halinde olan karakter, zorbalıkla meşru olmayan işler yapmaktadır. Bazı sapkın cinsel eğilimleri vardır. Kuvayı Milliye hareketine karşıdır. Kâmil Bey’in gerçek kimliğini bilmediği için onu maddi ve manevi açıdan istismar etmeye çalışır.

Zekeriya Hoca “Mortocu” lakabıyla tanınan karakter, Kâmil Bey koğuşa geldiğinde ona yapılması gerekenleri ve hapishane adabını anlatır. Kâmil Bey’e yakınlık gösterir fakat bunun ardında maddi çıkar sağlamak vardır. Kâmil Bey onun sayesinde koğuş hayatı ve mahkumlarla ilgili birçok şey öğrenir. “Mortocu” lakabı din istismarıyla para kazanmaya çalışmasından kaynaklanmaktadır.

Binbaşı Arif Bey İttihat ve Terakki’nin eski üyelerinden biri olan karakter, yapının eksiklerini ve yanlışlarını dile getiren siyasi bir mahkumdur. Hapishanenin etkili isimlerinden biri olarak Kâmil Bey’in utandırıcı suçlar işleyen mahkumların arasında olduğunu öğrenince onu yanına aldırır. İkili kısa sürede hayli yakınlaşır ve birbirlerine sürekli olarak yardımcı olurlar.

Nuh Bey Binbaşı Arif Bey gibi İttihat ve Terakki’nin bir üyesi olan karakter, Arif Bey’in aksine üyesi olduğu yapının faaliyetlerini sorgusuz sualsiz kabul eder ve hiç sorgulamaz. Güvendiği dostlarının ihanetine uğrayan karakter dolandırıcılıktan mahkum olmuştur. Uğradığı ihanete rağmen dostlarına güvenmeye devam eden saf bir karakterdir. Yapılan haksızlığın ardında bir keramet arar.

Fatma Hanım Kâmil Bey’in, Anadolu halkının kahramanı olarak kabul ettiği Ramiz Efendi’nin eşi, onu hapisteyken iki defa ziyarete gelir. Hapishane müdürünün yaptığı düzenbazlıkları yüzüne vurur ve Kâmil Bey, ona hakaret eden Faytoncu Osman Ağa’yla ölümüne kavgaya eder.

Anlatıda yer alan diğer önemli karakter isimleri şunlardır: Müdür Bey, Sefer (Gardiyan), Nermin, Mahpushane İmamı Mehmet Hoca, Mustafa Kemal (Sarı Paşa), Avukat Cevdet Bey, Seringel vd.

Öykü

Kâmil Bey'in Başka Bir Hapishaneye Götürülmesi Üçlemenin ilk eserinin sonunda, düşmanın gemiye götürülecek savaş planları üzerindeyken suçüstü yakalanan Kâmil Bey, kendisine sorulan sorulara cevap vermediği ve Nedime Hanım'la ilgili itiraflarda bulunmadığı için yedi yıl hapis cezası alır. İkinci eserin başında Bekirağa Bölüğü'nde mahpus tutulan Kâmil Bey, bir Don Kişot resmi yaptığı sırada, Gardiyan İbrahim ile başka bir görevli daha hücrelerine girer. Kâmil Bey'in başka bir cezaevine nakledileceği söylenir ve eşyalarını toplaması istenir. Bir siyasi mahpus olan Nedime Hanım'ın eşi İhsan'ın yanına götürüleceğini düşünen Kâmil Bey Bekirağa Bölüğü'nden götürülür. Kâmil Bey, kolluk güçleri tarafından dışarı çıkarıldığında onu gören insanlar içinde bulunduğu durumdan dolayı onu hor görürler. Onu nakledecek bir araç bulunduğu yanındaki bir görevliyle beraber diğer cezaevine doğru yola çıkarlar. Yolculuk sırasında ona bazı sorular soran kanun çavuşu, Kâmil Bey'in hırsızlıktan hapis yatacağını söyler. Bu konuşmalar süregelirken Kâmil Bey, birçok karmaşık düşünce içindedir. Nereye götürüldüğü ve orada neyle karşılaşacağı üzerine düşünür. Yolculuk sırasında dostu İhsan'ın yanına götürülmeyeceğini fark eden Kâmil Bey oldukça şaşırır ve bir yanlış anlaşılma olduğunu düşünür. Evraklar kontrol edildiğinde bir yanlışlık olmadığı, verilen emir kağıdında kendisinin Sultanahmet'teki cezaevine götürüleceği yazılıdır. Kâmil Bey, kendisine refakat eden kanun çavuşuyla geriye kalan cezasını çekeceği tevkifhaneye varırlar. Giriş işlemleri yapıldıktan sonra kanun çavuşu, Kâmil Bey'i Amcabey'e teslim eder. Amcabey tarafından Kâmil Bey'e bazı sorular sorulduktan sonra Vahap Onbaşı'ya yönlendirilir. Tutulan zabıtlara göre Kâmil Bey, hırsızlık yaptığı için ceza almıştır, deftere bu şekilde kaydedilir ve buna göre kalacağı koğuş belirlenecektir. Üstü aranan Kâmil Bey hemen ardından ikinci koğuşa götürülür.

İkinci Koğuş'la Tanışma Ramazanın son günü olduğundan koğuş içinde iftar düzenlenmiştir ve Kâmil Bey'i ilk olarak Mostorcu Zekeriya Hoca karşılar. Kâmil Bey akşam yemeği için bazı şeyler sipariş etmek istese de koğuşun ağası olan Faytoncu Osman Ağa ona engel olur. Kendisine yemek verileceği söylenir. Zekeriya Hoca'yla abdest almaya giden Kâmil Bey, koğuşun işleyişiyle ilgili bilgiler edinir. Zekeriya Hoca, Faytoncu Osman Ağa'nın namaz kılmayanlardan hoşlanmadığını söylediği için herkes abdest alır ve vakti geldiğinde namaza durulur. Osman Ağa, yeni gelen Kâmil Bey'e yakınlık göstererek yemekte yanına oturtur ve aralarında konuşurlar. Pandeli'yle Osman Ağa arasında bir gerginlik yaşanmıştır. Laz Ali, Osman Ağa'nın yanına gelerek Pandeli'nin durumunu anlatır. Osman Ağa onu affeder ve yemeğe oturmasına izin verir. Laz Ali Pandeli'yi getirdiğinde aralarında geçen konuşmalardan Osman Ağa'nın ona kızma sebebinin kumar oynaması olduğunu anlarız. Osman Ağa gönülsüz bir şekilde onu affettiğini söyleyerek sofraya oturtur ve Kâmil Bey'le konuşmaya devam eder. Aralarında koğuştakilerin neden cezaevinde olduğu ve kişilerin siyasi görüşleri üzerine konuşmalar geçer. Aralarına sonradan katılan Toycu Mahmut'a neden nezarethaneye düştüğü anlatılır. Yemeğin ardından bütün mahkumlar yatmak için hazırlanmaya başlar. Kâmil Bey, hiç aşına olmadığı bu ortamı şiddetle yadırgar ve ciddi bir içsel bulantı yaşar. Kendisini içine düşmüş olduğu ortama aitmiş gibi hissetmez. Daha sonra Mortocu Zekeriya Hoca'yla mahpushane hayatı üzerine sohbet ederler.

Kâmil Bey'in Kullanılması ve Nermin Hanım Tarafından Unutulması Ramazandan sonraki ilk gün, Şeker Bayramı sabahında mahkumlar uyanır. Kâmil Bey ile Zekeriya Hoca aralarında sohbet ederken bir satıcının sesi duyulur ve Kâmil Bey, ondan gazete almak ister. Fakat henüz uyanmamış olan Osman Ağa'nın kağıt sesinden hoşlanmadığını söyleyen Zekeriya Hoca'ya karşılık olarak gazete almaktan vazgeçer. Rüya yorumlama yeteneği olduğuna inanan Zekeriya Hoca, Kâmil Bey'i bir rüyasını anlatması için sıkıştırır. Okuduğu birkaç rüya yorumu kitabıyla insanları bu konuda sömürmeye çalışmaktadır. Daha sonra ikili, hapishanenin düzeni ve bazı mahkumlar hakkında konuşurlar. Hapishane berberinin gelmesiyle birlikte Osman Ağa tıraş olmaya başlar. Bu sırada İttihatçılarla ilgili söylediği bazı şeyler Kâmil Bey'i oldukça sinirlendirir. Ardından bir bayramlaşma merasimi gerçekleşir. Mahkumlar sırayla Osman Ağa'nın bayramını tebrik eder. Daha sonra malta adı verilen bir koridorda volta atan Kâmil Bey'in etrafını âdembabalar çevirir ve ondan sigara isterler. Kâmil Bey'i zor durumda gören Zekeriya Hoca onları oradan uzaklaştırır. Aralarında âdembabalarla ilgili bir diyalog geçtikten sonra sahnede Müdür Bey görülür. Müdür Bey mahkumların teker teker bayramını kutlar. Osman Ağa'nın İttihatçılara karşı olduğunu bildiği için Kâmil Bey, padişahı destekleyen Alemdar gazetesini taşlıkta volta atarken istemsiz bir şekilde okur. Millici olan Kömürcü İbrahim, onu Alemdar gazetesi okurken gördüğü için onu itilafçı zannederek laf atar. Daha sonra Zekeriya Hoca ve Kâmil Bey, hapishane hakkında sohbet etmeye devam ederler. Akşam olunca Osman Ağa, Kâmil Bey'i

yeniden yemeğe davet eder. Ertesi gün eşinin geleceğini düşünen Kâmil Bey, onu bu ortamda nasıl ağırlayacağını düşünür. Zekeriya Hoca'nın bazı tavsiyelerine uyarak hazırlık yapar. Bayramın ikinci gününün sabahında, Nermin'in geleceğini düşünen Kâmil Bey, onun için hazırlanır. Fakat öğle vakitlerine doğru kendisini ziyarete gelen sadece Hala Hanım'ın hizmetçisi Eleni'dir. Aralarında dışardaki hayatla ve ailesinin durumuyla ilgili konuşurlar. Eleni birkaç parça eşya ve bir mektup bırakarak oradan ayrılır. O günün akşamında Kâmil Bey, kendisini yemeğe davet eden Osman Ağa'yı nazik bir şekilde geri çevirir ve artık yemekleri yalnız başına yiyeceğini söyler. Yemeğin ardından Osman Ağa Kâmil Bey'le sohbet etmek ister. Asıl amacı ona kumar oynatmaktır. Kâmil Bey kumar oynamayı bilmediğini söyler ve bunun üzerine Osman Ağa, Zarzar ve Kesik Süleyman ile kumar oynamaya başlar. Her seferinde kaybeden Osman Ağa öfkesine hakim olamaz ve mızıkçılık yapmaya başlar. Kâmil Bey'i naif gören Osman Ağa ondan para ister ve yine her seferinde kaybeder. Daha sonra Kâmil Bey'in yanına gelen Zekeriya Hoca ona mahpushaneyle ilgili başka bilgiler verir. Osman Ağa'ya para vererek hata ettiğini ima eder. Bütün parasını Osman Ağa'ya vermiş olan Kâmil Bey, verdiği paraları geri alıp alamayacağı konusunda şüpheye düşer.

Osman Ağa ile Kâmil Bey'in Kavgası ve Kâmil Bey'in Gerçek Kimliğinin Ortaya Çıkması Ertesi gün Kâmil Bey'e oldukça kaliteli bir yatak gönderilmiştir ve bu herkesin dikkatini çeker. Buna karşılık Osman Ağa adamlarından birini Kâmil Bey'e göndererek yatak ve yemek parası ister. Kâmil Bey maddi açıdan istismar edilmek istenir. Sözde misafirlik adına yapılmış olan ikramların aslında para karşılığı yapıldığı ortaya çıkar. Kâmil Bey ortamın gerilmemesi için istenen parayı evden temin edince vereceğini söyler. Osman Ağa'nın kumar için aldığı parayı borçtan düşeceğini düşünen Kâmil Bey'e kumarda ortak olduğu söylenir ve daha önce verilen elli liranın üstüne konmaya çalışılır. İstenen para kendisinde olmadığı için Kâmil Bey'in baba yadigarı saati rehin alınır. Dışarıdan sigara aldirmaya çalıştığı hiç kimse ona yardım etmek istemez. Kâmil Bey çevresindeki insanların korkaklığından dolayı oldukça sinirlenmiştir. İstediklerini aldirmamayan Kâmil Bey koğuşa geri döner. İçine düşmüş olduğu durumdan ve ortamdaki ciddi derecede rahatsız olan Kâmil Bey, bir an evvel bu koğuştan kurtulmayı ummaktadır. Zekeriya Hoca, Kâmil Bey'in parasız olduğunu bildiği için ona sigara ısmarlar. Ertesi gün Kâmil Bey'i, Fatma Hanım ile oğlu Kadir ve Murat ziyarete gelmiştir. Fatma Hanım hiç kimseden çekinmeden bütün dürüstlüğüyle onunla konuşur ve bir kutu un kurabiyesi getirmiştir. Kadir de ona bir paket sigara hediye eder. Nedime Hanım'ın bir oğlunun olduğunu ve adını Mustafa Kemal'den esinlenerek Kemal koyduklarının haberini alır. Daha sonra uzun bir süre malta adlı koridorda volta atmış olan Kâmil Bey koğuşa döner. Fatma Hanım'ın getirmiş olduğu kurabiyeleri bıraktığı yerde bulamaz. Zekeriya Hoca paketi Seringel'in aldığını söyler ve olaya Osman Ağa da dahil olur. Aralarında bir süre tartıştıktan sonra Seringel, Fatma Hanım'a küfür eder. Bu küfür karşısında cinnet geçiren Kâmil Bey ona oldukça sert bir yumruk atar ve diğer adamları da yere serer. Osman Ağa Kâmil Bey'e bıçak çektiğinde ortam daha çok gerilir. Kâmil Bey Osman Ağa'yı öldüresiye döver. Bayılmış olan Osman Ağa'yı sürükleyerek müdürün yanına götürmek ister. Onun kim olduğunu ve suçunu soran gardiyana diğer bir gardiyan hırsızlık cevabını verir. Kâmil Bey bir paşa çocuğu olduğunu ve hırsızlık yapmadığını söyleyince gerçek kimliği ortaya çıkar. Bağrıışmaları duyan Binbaşı Arif Bey, Kâmil Bey'in kim olduğunu öğrenince olaya müdahale eder. Revirde görev yapan Arif Bey onu yanına aldırır.

Siyasi Suçlular Koğuşu ve İttihatçılar Revirde görev yapan Binbaşı Arif Bey'in yanında uyanan Kâmil Bey, yanındaki komodinin üzerinde Fatma Hanım'ın göndermiş olduğu kurabiyeleri ve babasından kalan saati görür. Arif Bey'in hizmetçisi olan Sefer, elindeki kahvelerle Kâmil Bey'in yanına gelir ve ikili sohbet etmeye başlarlar. Koğuşun önünden geçen satıcıdan gazete alınır ve okunur. Sefer'in hazırlamış olduğu sıcak suyla Kâmil Bey yıkanır. Daha sonra sohbe devam eden ikili harpten ve Binbaşı Arif Bey'den bahsederler. Daha sonra Arif Bey, Kâmil Bey'i kahvaltıya davet eder ve ikili geçen akşamki kavga hakkında ve ittihatçı olan Nuh Bey'le ilgili konuşurlar. Nuh Bey de aralarına katıldığında uzun bir süre İttihat ve Terakki'den bahsederler. Arif Bey yapının eksikliklerini ve yanlışlarını dile getirirken Nuh Bey her şeye rağmen İttihatçıları savunur. Müdür Bey, Başgardiyan Musa aracılığıyla Kâmil Bey'i yanına çağırır. Onunla görüşmek konusunda hayli isteksiz olan Kâmil Bey, Arif Bey'in tavsiyesi üzerine görüşmeyi kabul eder. Bir paşa oğlu olduğu anlaşılan Kâmil Bey'e Müdür Bey epeyce hürmet gösterir. Geçen akşam yaşanan kavgadan dolayı Osman Ağa adına özür diler. Daha sonra Başgardiyan aracılığıyla koğuşuna geri götürülen Kâmil Bey'e, hapishaneyle ilgili bazı bilgiler verilir. Çıkmış olduğu kavga nedeniyle Kâmil Bey, bir süre gözetim altında olacağını öğrenir. Veznedar Sıtkı'yla tavla oynamakta olan Nuh Bey'in yanına gelen Kâmil Bey, onun İttihat ve Terakki'deki rolü üzerine konuşurlar. Uzun bir diyalogla devam eden bölümde Nuh Bey uğradığı ihaneti anlatır fakat dava arkadaşlarına saf bir düşünceyle güvenmeye devam etmektedir.

Nermin Hanım'ın Kâmil Bey'i Ziyaret Etmesi

Ertesi günün sabahında Nermin, Hala Hanım ve Sabriye'yle birlikte Kâmil Bey'i görmek için Müdür Bey'in odasına gelmişlerdir. Bu, nüfuslu bir kişilik olduğu anlaşılan Kâmil Bey'e verilen imtiyazlardan biridir. Kâmil Bey odaya geldiğinde kızı Ayşe'yi aralarında göremediği için oldukça üzülür. Hala Hanım söylediği sözlerle Kâmil Bey'i eleştirmektedir. Sabriye ise Kâmil Bey'in yaptığı çizimleri çok beğendiğini ve bazı asilzadelerin resimlerini yapıp yapamayacağını sorar. Ekonomik sıkıntı içine düşmüş olan ailesine Kâmil Bey, evdeki bazı değerli eşyaları satmalarını söyler. Daha sonra Fatma Hanım ve oğlu Kadir odaya girer. Fatma Hanım lafını esirgmeden Kâmil Bey'in yaşadığı zorlukları ve uğradığı haksızlıkları anlatır. Daha sonra Arif Bey'i görmek isteyen Kâmil Bey, onu aşevinde bulur ve odada geçen konuşmalardan ona bahseder. Arif Bey'in eski bir dostu onu ziyarete gelir ve Kâmil Bey de davet edilir. Aralarında çeşitli konular hakkında konuşmalar olur. Daha sonra Kâmil Bey'in koğuştaki yaşantısına odaklanılır. Birçok kişinin hapse düşüş hikayesini dinler. Mehdi Bey, onun resim yaptığını gördüğünde ondan, öldürdüğü bir arkadaşı olan Meliha'nın resmini yapmasını ister ve kadını neden öldürdüğünü anlatır.

Savaşın Yankıları ve Kâmil Bey'in Nermin'i Boşaması

Anadolu'daki kurtuluş mücadelesinin yankıları hapisaneye ulaşır ve Kâmil Bey'le Arif Bey aralarında durumu değerlendirirler. Veznedar Sıtkı Efendi, yakın bir zamanda İstanbul'un da karışabileceği ve hazırlanmaları gerektiği konusunda Arif Bey'i uyarır. Aldığı haber karşısında sinirlerine hakim olamayan Arif Bey onu yanından kovar. Odasından sigara alacağı bahanesiyle çıkan Kâmil Bey, Nermin'le kızını düşünür. Bir kargaşa ortamında onların ne hale düşecekleri konusunda endişelenir. Ziyaret günü Nermin'le kızını bekleyen Kâmil Bey'in yanına Veznedar Sıtkı Efendi gelir ve hapisanede de olabilecek olaylar konusunda onu uyarır. Binbaşı Arif Bey'in ciddi bir şekilde uyarılması gerekmektedir. Kâmil Bey, Sıtkı Efendi'nin endişelerini Arif Bey'e söyler ve bu konuyu çok ciddiye alan Arif Bey hazırlık yapmaya başlar. Kendilerini savunabilmeleri için silah gerekmektedir ve Kâmil Bey'e bir bıçak verilir. Ailesinin başına gelebileceklerden endişelenen Kâmil Bey'e Arif Bey, onların Kozyatağı'ndaki köşke gitmelerini tavsiye eder. Daha sonra Kâmil Bey ziyaretçisinin yanına gider. Eşi, Fransızların 14 Temmuz nedeniyle düzenledikleri baloya katılmış ve sabaha doğru eve geldiği için ziyarete Eleni'yi göndermiştir. Kâmil Bey, eşinin bu davranışını büyük bir şaşkınlıkla karşılar. Eleni'ye baloyla ilgili bazı sorular sorar ve sorduğu her sorunun cevabında Dr. Lütfü Bey'in adı geçince Kâmil Bey durumdan iyice şüphelenir. Koğuşa geri dönen Kâmil Bey, Nuh Bey'in okuduğu gazetede 14 Temmuz kutlamasıyla ilgili bir haber görür. Haberi okuyunca bütün dünyası altüst olur. O gün dışının ağrıdığı bahanesiyle kimsenin yanına gitmez. Kâmil Bey daha sonra, durumu Arif Bey'e anlatır. Arif Bey bunun bir yanlış anlaşılma olabileceği konusunda Kâmil Bey'i ikna etmeye çalışır. Ertesi sabah Sefer'in gazetesini okurken Nermin'i düşünen Kâmil Bey, bu konuda kendisini kandırdığı düşüncesinde karar kılar. Eline bir kağıt kalem alır ve şu pusulayı yazar: "Nermin, Sizi boşuyorum. Ayşe'ye bırakacağım dükkanlarla köşk için avukatım eniştenizi görecektir. Hanımların resimleri yırtıldı. Madam Eleni'nin buraya gelmesine artık hiç lüzum yok. Ayşe'yi de göndermeyin. Babalık haklarımı tam olarak kullanmaya başladığım zaman, ben onu arar bulurum." Daha sonra roman şöyle son bulur: "İmzaladı. Zarfladı. Kapatacakken, gözüne Fransızca gazete ilişti. Balo haberini kesip "Boşkağıdı"na bir iğneyle ilişti. Zarfı sıkıca yapıştırdı. Sonra arkasına dayanıp kendisinde neyin değiştiğini anlamak için gözlerini kapattı. El yordamıyla cigara paketini aradığının farkında değildi".

Temalar

Siyasal

Siyasi Çekişmeler

İkinci Koğuşta cezasını çekmekte olan Kâmil Bey, Kuvayı Milliyecileri destekleyen azınlığın karşısında Padişah taraftarı olan çoğunlukla uğraşmak zorunda kalır. Koğuşun ağası olan Faytoncu Osman Ağa Padişah taraftarı ve Milli Mücadele'ye karşı olduğu için, kendi dünya görüşünü destekleyen Peyam Sabah ve Alemdar gibi gazetelerin koğuşa sokulmasına izin verir. İkdam ve Tevhid-i Efkâr gazeteleri ise Milli Mücadelecileri ve İttihatçıları destekler. Başlangıçta koğuş ağasına saygı duyan Kâmil Bey, istemsiz de olsa Alemdar gazetesini okur. Daha sonra Binbaşı Arif Bey'in yanına geçen Kâmil Bey, Tevhid-i Efkâr okumaya başlar. Hapishane içindeki siyasi görüş çatışmaları bunun gibi unsurlarla okura sunulur.

İktidar Çekişmesi

Eski bir İttihatçı olan Binbaşı Arif Bey'le Kâmil Bey arasında geçen konuşmalarda, Meşrutiyet döneminde İttihatçıların iktidarı ele geçirdikten sonra uyguladığı politikalar eleştirilir. "Halk için halka rağmen" anlayışıyla yola çıkan İttihatçılar, iktidarı ele geçirdikten sonra ellerindeki gücü koruyabilmek için birçok gayrimeşru yöntemlere başvurmuş ve halkı karşısına almışlardır. İttihatçılar istediklerini elde edebilmek için suikasta başvurmuş ve seçimlere hile

karıştırmıştır. Bütün bu düşünceler Binbaşı Arif Bey tarafından dile getirilir. Nuh Bey ona hak verse de, mensubu olduğu yapının sadık bir elemanıdır.

Komitacılık ve Baskı İttihat ve Terakki Meşrutiyet Dönemi'yle birlikte bütün sorunların çözüleceğini sanmış fakat liyakatsiz kişilerin önemli yerlere gelmesi nedeniyle istenilen sonuçlar alınamamıştır. İktidarı ele geçiren yapı mevcut durumunu korumak için; silah kullanmaya, suikasta ve seçimlerde hile yapmaya başlamıştır. Eleştirdikleri istibdat dönemini aratmayacak faaliyetlerde bulunmuşlardır. Özgürlük vaadiyle gelen her yapı kendi baskıcı sistemini oluşturmuştur. Binbaşı Arif Bey'in konuşmalarında, yazarın bu düşünceleri açık bir şekilde görülür.

Savaş Anlatının geçtiği 1920'li yılların başında başkahraman cezaevindedir. Anadolu'da devam eden savaşla ilgili oldukça az bilgi alır. Alınan haberlerin kimi Milli Mücadele'nin lehindedir kimiye işgalci kuvvetlerin lehinedir. İşgal güçlerinin hala İstanbul'da olması Anadolu'da verilen mücadelenin henüz istenen başarıya ulaşamadığının bir göstergesidir. Hapishanedeki insanlar tedirginlik içinde savaşın nasıl sonuçlanacağını beklemektedir. Kimi Padişahı desteklerken kimiye Milli Mücadelecileri destekler.

İşgal İstanbul'un işgali devam etmektedir ve batılı işgalci güçler, İstanbul'da istedikleri her şeyi yapmaktadırlar. Ülke neredeyse bir sömürge haline gelmiştir ve Padişah düşmanla işbirliği halindedir. Bir tarafta bağımsızlık ve diğer tarafta manda isteyen iki karşıt görüş birbirleriyle çatışmaya girer. İşgal ortamını fırsata çevirip sermaye biriktirmeye çalışan insanlar olduğu gibi, her şeyini feda edip bağımsızlık için gereken bütün özveriyi gösteren karakterler de mevcuttur.

Toplumsal

Bilinçlilik / Bilinçsizlik Hapishanede mahkum olan kişiler, dışarda olanların çıkarıcılığından ziyade, bilinçsizlik ve bilgisizliklerinden dolayı yanlış tarafta yer alırlar. Hapishanede bulunan kişiler memleket gerçeklerinden oldukça kopuktur ve her biri çoğunlukla kişisel sorunlarıyla uğraşır. Koğuştaki çok az insan savaşın gidişatıyla ilgili bilgi almaya çalışmaktadır. Binbaşı Arif Bey, Kâmil Bey, Nuh Bey ve Kömürcü İbrahim haricinde memleket meseleleriyle ilgilenen insan pek yoktur.

Ülkücülük / Çıkarıcılık Hapishane ortamı, insanların çoğunlukla bencilce tutumlar takınmalarına ve davranışlar sergilemelerine neden olur. İnsanlar nüfuslarıyla ya da kas güçleriyle birbirlerine üstünlük kurmaya çalışırlar. Hayatta kalma içgüdüleri en baskın gelen duygulardan birisidir. Fakat bunun haricinde hapishanedeki küçük bir azınlık dayanışmacı ve ülkücü eğilimler de gösterir. İçine düşmüş oldukları esenliksiz ortamı kendilerine bahane etmezler ve inandıkları değerleri savunmaya devam ederler.

Halkçılık Memleketin dört bir yanından gelen insanların toplandığı ortam Kâmil Bey için, Anadolu insanını tanımak açısından önemli bir fırsat olur. Halkın içine karışan Kâmil Bey, onun tepkilerini ve eğilimlerini daha iyi gözlemlene fırsatı bulur. Halkın asıl ihtiyaçlarını anlamadan yapılacak her türlü siyasi girişim gerçeklikten uzak ve geçici bir deneyim olmaya mahkumdur. Ona göre halk, mümkün olduğunca yakından nesnel bir gözle gözlenmeli ve bu doğrultuda gerçekçi çözümler aranmalıdır.

Psikolojik

Tedirginlik Mondros Mütarekesi'yle birlikte İstanbul, emperyal devletler tarafından ikinci defa işgal edilmiştir. Anadolu'da işgalci kuvvetlere ve onlarla işbirliği halinde olan yerli otoritelere karşı silahlı mücadele başlatılmıştır. Hapishane ortamındaki insanların büyük bir çoğunluğu kendi sorunlarıyla uğraşırken, bir yandan da savaşın gidişatı ve nasıl sonuçlanacağı konusunda ciddi bir tedirginlik vardır. İnsanlar nasıl bir gelecekte yaşayacaklarının endişesini duymaktadırlar.

Yalnızlık Kâmil Bey ve diğer mahkumlar, içine düştükleri ortam nedeniyle en yakınında olan insanlardan kopmuş ve yalnızlaşmışlardır. Nermin Hanım, Kâmil Bey'in hapishanede bulunduğu süre boyunca onu oldukça yalnız bırakmış ve uzaklaşmıştır. Artık ikili yalnızca kağıt üstünde evlidirler. Bu durum Kâmil Bey'in kendisini sorgulaması ve ciddi bunalımlar yaşamasına neden olur. Dışardaki hayattan ve sevdiklerinden kopmuş olmaları, onları derin düşüncelere ve çaresizliğe sürükler.

Olgunlaşma Hapishanede geçirdiği süre boyunca, Anadolu'nun her kesiminden insanla tanışma fırsatı yakalamış olan karakter, kişilik olarak ciddi derecede olgunlaşır ve düşünsel olarak aydınlanır. Kişisel arzularını ve beklentilerini bir yana bırakmaya başlar ve tamamen toplumsal beklentilere ve özelemlere odaklanır. Kendisini bu açıdan ciddi derecede sorgular ve bir aydınının nasıl davranması gerektiği hakkında düşünüp buna göre tavır almaya başlar: "Kötülük bizde... Bunları böylece yüzüstü bırakan, biz Osmanlı aydınlarında...".

Öz Eleştiri Kâmil Bey hapishaneye atıldıktan sonra; geçmişte nasıl bir insan olduğunu, aile ve arkadaş ilişkilerini, özel yaşamını, sevdiği kadını ve hayatında kendisine amaç edindiği şeyleri derin bir hesaba çeker. Milli Mücadele'ye katılmadan önceki Kâmil Bey'den zaman içinde utanç duyar. Zamanının büyük bir bölümünü ne kadar önemsiz şeyler için harcadığını fark eder ve bundan tiksindir. Memleketinin sorunlarından tamamen kopuk, adeta halkına bir yabancı gibi yaşamıştır: "Anadolu hakkında hiçbir fikri olmamasına gittikçe daha çok üzülüyor, bu bilgisizliğinden gitgide daha çok utanıyordu. Hemen Avrupa'yı, bütün Amerika'yı, Afrika'nın yarısını, hemen hemen bütün Uzak Şark'ı dolaşmış bir Türk olarak Anadolu'yu tanımamak düpedüz ayıptı".

İlişkisel

Evlilik "Esir Şehrin İnsanları"nda, savaş ve maddi sıkıntılar nedeniyle İstanbul'a dönmek zorunda kalan Kâmil Bey ve Nermin Hanım çiftinin evliliği, Kâmil Bey'in cezaevine girmesiyle iyice içinden çıkılmaz bir hal alır. Kâmil Bey, tutukluluk süresi boyunca eşi tarafından yalnız bırakılır. Nermin Hanım, eşiyile kendisi görüşmek yerine evin hizmetçisini sürekli gönderir. Eşinden beklenen desteği ve ilgiyi göremeyen Kâmil Bey'in, Nermin Hanım'la ilgili düşünceleri zamanla oldukça köklü bir biçimde değişir.

Ayrılık Kâmil Bey'i, cezaevinde kaldığı süre boyunca neredeyse tamamen yalnızlığa mahkum etmiş olan kadın karakter, dışarda rutin hayatını sürdürmektedir. Tutukluluk süresi boyunca eşiyile neredeyse hiç görüşmez ve ona eşya gönderdiğinde kızının fotoğrafını gönderir fakat kendi fotoğrafını göndermez. Nermin Hanım'ın, Fransızların İstanbul'da düzenlediği 14 Temmuz bayramını bir erkekle kutladığını öğrenen Kâmil Bey, avukatı aracılığıyla eşine boşanma belgesi gönderir.

Arkadaşlık Kâmil Bey cezaevine düştüğünde, Binbaşı Arif Bey ve Nuh Bey gibi İttihatçılarla tanışır. Fikirselden açıdan bazı konularda ayrışsalar da, savaş döneminde Milliciler ve İttihatçılar amaç birliği yapmıştır. Hapishanede birbirlerine dostluk ederler ve sürekli fikir alışverişinde bulunurlar. Bunun haricinde Fatma Hanım ve Ramiz Efendi gibi karakterler de Kâmil Bey'i yalnız bırakmaz. Eski dostları ona karşı besledikleri vefa duygusunu kaybetmezler ve ellerinden geldiği kadar ona yardımcı olmaya çalışırlar.

Kişi İncelemesi

Kâmil Bey (Mücadeleci, Başkaldıran)

Karakter Anadolu'ya gönderilecek savaş planlarını gemiye teslim etmek üzereyken suçüstü yakalanan başkahraman, artık cezaevindedir. Daha önce hiç aşına olmadığı bir ortama düşen Kâmil Bey, yeni yaşam ortamında adeta bir yabancısıdır. Onun saflığı ve beyefendiliği diğer mahkumlar tarafından hakir görülür. Başlarda kendisine "Hafız" olarak hitap edilmesi, Kâmil Bey'in halkı yeterince anlamamış olmasına bağlıdır. Daha sonra cezaevine neden düştüğü anlaşılınca Kuvayı Milliye'ye verdiği destekten dolayı ona "Millici Abi" denilmeye başlanır. Hapishane ortamı karakterin Anadolu halkını oldukça yakından gözlemleyebilmesi için büyük bir fırsat olur. Yalnızlaşması ve baş etmesi gereken sorunlar karşısında karakter, eskisinden çok daha olgun bir kişilik haline gelir. Kişilik özellikleri olarak Kâmil Bey; mücadeleci, başkaldıran, vefalı, dürüst, sadık, olgun, bilinçli, kararlı, hoşgörülü, duyarlı, vatansever, idealist, toplumcu, yardımsever, güvenilir, nazik ve cömert bir karakterdir.

Etkinlikler İşgalci kuvvetlerin savaş planlarını Anadolu'daki milli güçlere göndermek üzereyken suçüstü yakalanan karakter, yargılama sonucunda yedi yıl hapis cezası alır. İlk olarak Bekirağa Bölüğü'nde tutulan karakter daha sonra Sultanahmet'teki cezaevine gönderilir. Bir yanlış anlaşılma sonucu siyasi suçluların tutulduğu koğuştta kalması gerekirken hırsızlık yaptığı için cezalandırıldığı sanılarak utandırıcı suçlar işlemiş olan mahkumların koğuşuna gönderilir. Burada onu ilk olarak Zekeriya Hoca karşılar ve ikili sürekli birlikte vakit geçirecektir. Cezaevinin adabını ve mahkumların hayatlarını Kâmil Bey, onun aracılığıyla öğrenir. Koğuşun ağası olan Osman Ağa, başlangıçta Kâmil

"Paket" dedikçe vuruyordu. Herifin çoktan bayıldığını, ancak yumruğu sızlamaya başlayınca anlayabilmişti. Buna çok şaşıtı. Pelteleşmiş gövdeyi iki kere tartakladı. Sağ eli kan içindeydi. Dört yanına çaresizlikle baktı, ne düşündüyse düşündü, homurdandı: - Hadi müdüre gideceğiz! İkinci Kısımın padişahı Osman Ağa'nın kandan kıpkırmızı olmuş ipek gömleğini yeleğiyle beraber tek eline topladı. Herifin doksenbeş okkalık gövdesini kolayca sürdü".

Sorumlu Hapishanede bulunduğu dönem boyunca bambaşka bir hayatı tecrübe etmiş olan karakter büyük değişimler gösterir. İnançları ve idealleri için büyük fedakarlıklar yapması gerektiğinin farkına varır. Hayatının en değerli varlığı olan eşinden vazgeçer: "Nermin, Sizi boşuyorum. Ayşe'ye bırakacağım dükkanlarla köşk için avukatım eniştenizi görecektir. Hanımların resimleri yırtıldı. Madam Eleni'nin buraya gelmesine artık hiç lüzum yok. Ayşe'yi de göndermeyin. Babalık haklarımı tam olarak kullanmaya başladığım zaman, ben onu arar bulurum. İmzaladı. Zarfladı. Kapatacakken, gözüne Fransızca gazete ilişti. Balo haberini kesip "Boşkağıdı"na bir iğneyle ilişti. Zarfı sıkıca yapıştırdı. Sonra arkasına dayanıp kendisinde neyin değiştiğini anlamak için gözlerini kapattı. El yordamıyla cigara paketini aradığının farkında değildi".

Faytoncu Osman Ağa (Buyurgan, Kurnaz)

Karakter Kâmil Bey'in hapsedildiği İkinci Koğuş'un ağasıdır. Hapishane yöneticileriyle işbirliği halinde olan karakter, zorbalıkla meşru olmayan işler yapmaktadır. Bazı sapkın cinsel eğilimleri vardır. Kuvayı Milliye hareketine karşıdır. Kâmil Bey'in gerçek kimliğini bilmediği için onu maddi ve manevi açıdan istismar etmeye çalışır. Koğuştaki en güçlü otorite olan ağa, çevresindeki adamlarını kullanarak koğuşu istediği gibi çekip çevirir. Anlatının en olumsuz karakteri sürekli olarak yasadışı işler yapar, insanları maddi ve manevi bakımdan istismar eder, Milli Mücadele'ye karşıdır ve dini de istismar etmektedir. Üslubu tam olarak mahkumlara özgüdür. Oldukça fazla argo kelimeler kullanır. Kâmil Bey, onun buyurganlığı ve kurnazlığı nedeniyle zaman içinde büyük bir değişim geçirecektir. Kişilik özellikleri olarak Osman Ağa; duyarsız, ilgisiz, bilinçsiz, buyurgan, kurnaz, sorumsuz, zalim, çıkarıcı, güvenilmez, hoşgörüsüz, bencil, sapkın, hain ve düzenbaz bir karakterdir.

Etkinlikler Faytoncu Osman Ağa, Sultanahmet'teki cezaevinde bulunan, utandırıcı suçlar işlemiş suçluların koğuşu olan İkinci Koğuş'un ağasıdır. Yanındaki birkaç adamıyla birlikte koğuşu istediği gibi yönetir. Yasadışı işler yapıyor olsa da hapishane yönetimiyle işbirliği yapmaktadır ve bundan dolayı herhangi bir sorun yaşamaz. Etrafındaki herkes ondan çekinmektedir ve söylediği her şey koğuşta kanun olarak kabul edilir. Kâmil Bey koğuşa ilk geldiğinde ona fazlasıyla yakınlık gösterir. Sofrasında yemek yedirir ve gerekli ihtiyaçlarını karşılayabileceğini söyler. Milli Mücadele karşıtı olan ağa, koğuşunda Kuvayı Milliyecileri destekleyen gazetelerin okunmasına müsaade etmez. Padişahı desteklemektedir ve yalnızca, saltanatı destekleyen gazetelerin okunmasına izin verir. Bu durum Kâmil Bey'i oldukça rahatsız etse de sorun çıkarmamak için söylenen şeylere uyum sağlamaya çalışır. Bir gün berberde tıraş olurken İttihatçılara hakaret eder, korkunç ithamlarda bulunur. Kâmil Bey'in gördükleri ve duydukları karşısında sabrı taşmak üzeredir. Osman Ağa bir gün adamlarıyla kumar oynarken Kâmil Bey'den para ister. Bu parayı borç olarak veren Kâmil Bey, daha sonra Zekeriya Hoca'nın kendisine anlattıklarından bu parayı geri alamayacağını düşünür. Kâmil Bey'e devamlı gelen pahalı eşyalar onların gözünden kaçmaz. En sonunda evinden gelen kaliteli yatak Osman Ağa'nın yine gözünden kaçmaz ve Kâmil Bey'den daha önce yediği yemeklerin ve yatağın parasını ister. Fatma Hanım'ın getirdiği kurabiyeleri yatağının üstünde bırakan Kâmil Bey, koğuşa geri döndüğünde onu bulamaz. Seringel'in kurabiye paketini aldığını öğrendiğinde Kâmil Bey, paketi geri alma konusunda hayli ısrar eder. Olaya Osman Ağa dahil olur. Seringel Fatma Hanım'a küfür edince Kâmil Bey, onu ve diğerlerini öldüresiye döver. Bu olaydan sonra bir paşa çocuğu ve aslında siyasi suçlu olduğu anlaşılan Kâmil Bey, başka bir koğuşa götürülür. Daha sonra Müdür Bey'in emriyle Osman Ağa, Kâmil Bey'in elini oper.

Etkileşim Karakter, adeta Türk hapishane kültürünün temsilcisi konumundadır. Konuşmasındaki üslup ve seçtiği kelimeler bu durumu çok iyi yansıtır. Anlatının kötücül tarafındadır ve oldukça etkindir. Eserin bütün karakterleriyle iletişim ve etkileşim halindedir. Giriştiği diyaloglar ve iç monologlar aracılığıyla tinsel durumu ve dünya görüşü hakkında bilgi edinebiliriz.

ÖRNEK ANILAR

Büyüklenen Osman Ağa, hapishanede dönen bütün kirli işlerin içindedir. İnsanlara sürekli yukarıdan bakar ve büyüklendir: "Ulan biz ne diyoruz, bu tırnaksız ne anlıyor. Şart olsun, bunun niyeti

bozuk... Ben pirelendim. Papelmiş... İki günde bir papel... Ulan ben bugüne bugün, İkinci Kısımın Padişahıyım, haftada iki papel borçlanmıyorum. Hele dur. Bak bakalım gözüme... Sakın sen, ot yemeye mi başladın?”.

Külhanbeyi Osman Ağa hayli korkulan ve saygı gören bir isimdir. Koğuştaki her şeyle ilgilenir ve insanlara sürekli direktifler verir: “Bunu bizim Zekeriya Hoca'ya teslim et. Kısımın zagonunu, Ağa Odasının raconunu iyi belletsin. Seringel'e de söyle, Muhallebi Yakup'a, bir papel verecek. Haydi, bas!..”.

Korkulan Bir koğuş ağası olmak oldukça zor bir iştir. Hapishanedeki insanların saygısını kazanmak ve biraz da nüfuslu insanların desteğini almak gereklidir: “İkinci kısım ağası Faytoncu Osman, öteki adıyla Samur Osman, daha öteki adıyla Farlak Osman, arkasında koruyucuları olduğu halde içeri girdi. Ayağa kalkmaları görmezden gelerek sedire doğru yürüdü. Salıntılı yürüyüşü, diri, çevik olduğunu gösteriyordu. Sedire yaslandı, kaşlarını çatarak koğuşu gözden geçirdi. Canı sıkkın gibiydi. Alt dudağını dargın dargın sarkıtmıştı . Kamil Bey: "Tiryakiyse, sigarasızlıktan somurtuyordur," diye düşündü. Osman Ağa'ya kanı kaynamamıştı . "Kasılmaları biraz zorlama... Kaba bir adam." Belli etmeden bakıp dururken, adamcağıza karşı yüreğini nedense bir acıma kapladı. "Kısım ağalığının okulu yok! Mahpusane gibi yerde yüzlerce kişiye kendini saydırmak, ileri geçip şu sedire yaslanabilmek kolay değil!.. Elbet bir değeri vardır." Bağlarbaşı'ndaki mahalle kahvesinde tanıdığı her yaşta kopukları hatırladı. Hepsisi de, her zaman kendisine karşı çok saygılı davranmışlardı”.

Buyurgan İnsanlara kendi doğrularını zorla kabul ettirmeye çalışır: “Osman Ağa, Zekeriya Hoca'ya yalandan çıkıştı: - Nerdesin Mortocu? Seringel'in dediği doğruysa, bak, külahları değiştiriz. - Seringel oğlum ne dedi? - "Namazdan kaçmıştır," dedi. - Töbee. - "Bizim Mortocu namazı senin zorundan kılmakta," dedi. Senin gözün namazda filan değilmiş. Haa ne dersin? - Aman, Ağa, günahımı almaktasın kii... Töbe günah!”.

Tarafgir Saltanat ve Padişah destekçisi olan Osman Ağa, koğuşuna Millicilerin ve İttihatçıların gazetelerini sokmaz: “- Gazete çokook. Meraklanma. Sen hangisini okursun? - Tasvir, İkdam. - Sakın haa! Sakın olmaz! - Neden? - Osman Ağa kızar. - Niçin kızıyor? - Bunlar Kuvayı Milliye'den yana yazarlarmış. Ben bilmem. Elime aldığım şeyler değil ama, duyduğum bu... Bizim kısımda hep Peyamı Sabah'la Alemdar okunur. - Osman Ağa'nın Kuvayı Milliye'den alıp veremediği nedir? - Faytoncular da, hamallar gibi iki bölük olmuşlar. Birazı Kuvayı Milliyeciler'den yana, birazı Padişah'tan... Osman Ağa'mız Kuvayı Milliyecilerden çok can yakmıştır. Geçenki seçimlerde, bir mahalle adamının oyunu sopa gücüyle İtilafçılara verdimiş... Bunu, İtilafçılar buradan çekip alacaklardı ya, neden almadılar? Binbaşı Arif Bey'den korkmasa içeriye Kuvayı Milliyeci gazeteleri hiç sokturmayacak...”.

Çıkarıcı Hapishanedeki Milli Mücadele ve İttihatçı karşıtları, onlarla ilgili ipe sapa gelmez yalanlar uydururlar. Çoğunun siyasi tarafgirliği şahsi çıkarlarıyla ilgilidir: “Çeşitli ahlaksızlıkların, çekişmelerin, belki de adam öldürme tasarılarının içinde geçecekti. Hiçbir faydalı iş görmeden, okuyamadan, yazamadan, resim yapmadan... Daha beteri, Mustafa Kemal Paşa'ya sövdüklerini duymazdan gelmeye çabalayarak...”.

Kurnaz Kâmil Bey'e yapılmış olan bütün iyiliklerin para karşılığı yapıldığı daha sonra anlaşılır. Onu her açıdan çeşitli kurnazlıklarla maddi ve manevi olarak sövmürmeye çalışmaktadırlar: “Fayrap Ömer karşısına dikildi: - Şu hesabı görelim Kamil Ağa! - Hesabı mı? Ne hesabı? - Yatak parası.. Yemek parası. - Anlamadım! Yardım ister gibi Zekeriya Hoca'nın yüzüne baktı. Hoca gözlerini hemen kaçırdı gene Fayrap Ömer'e döndü: Ne hesabı efendim? - Vay beyim vay.. Üç gündür önüne düğün yemeği getiriyoruz. Yatağımızda beyler gibi yattın. Kamil Bey, birden anladı. Büyük bir yürek ferahlığı ile "Ha, şöyle canım! Parasıylaymış. Çok şükür." diye sevindi. Önce koğuştakilere. sonra Osman Ağa'ya gülümsedi. Hepsisi, bu gülümsemedeki sahici sevinci anlayıp şaşırıldılar. Osman Ağa. bir an sırtmaya çalışmış, sonra suratını asıp kafasını Pandeli'ye döndürmüştü. Fayrap Ömer serteldi: - Hayda. İşimiz var! Bastır paraları... - Kaç para? - Toparlık hesap yetmiş papel ama. Sen yabancı değilsin. Kötü kötü güldü: Altmış elverir. Kamil Beyin birden dudakları kuruyuvermişti. Osman Ağa'dan alacağı olan elli liranın üstünü tamamlayacak on lirası yoktu. Yutkundu. Fayrap Ömer, elini sabırsızlıkla sallıyordu: - Sökül hayda!.. Çok mu geldi yoksa? Sökül de Osman Ağa'ya dua et! Yukarda olsan, yüz papeli bayılırdın. Çok değil. Hayır. Yalnız, on lirasını şimdi veremeyeceğim. - Nasıl on lirası? Koğuştakiler, sessiz soluksuz bakıyorlardı. Bu sessizlik böyle hesaplaşmaların, çoğu zaman, adam dövmeye dayandığını bildiklerindendi (...) Bu benimle ortak değilmiş de, ben bundan paralan neden almışım? Haaa neden? Apansız öfkelenmiş gibi Zekeriya Hoca'ya çıkıştı: Ulan Mortocu! Ulan

Dümbük! Ben sana ne dedim? "Yenilere buranın zagonunu bir bir bellet!" demedim mi? Kumarda ortaklık olmayınca, karşıdaki sana uğur denetir mi? Peki ortak değildik de, bu sabah kar lafı edince bu herif neden sırtı bakalım?"

Binbaşı Arif Bey (Lider, Eleştirel)

Karakter İttihat ve Terakki'nin eski üyelerinden biri olan karakter, yapının eksiklerini ve yanlışlarını dile getiren siyasi bir mahkumdur. Hapishanenin etkili isimlerinden biri olarak Kâmil Bey'in utandırıcı suçlar işleyen mahkumların arasında olduğunu öğrenince onu yanına aldırır. İkili kısa sürede hayli yakınlaşır ve birbirlerine sürekli olarak yardımcı olurlar. Arif Bey, Anadolu'daki Milli Mücadele'yi desteklediği için hapse düşmüştür fakat daha önce İttihat ve Terakki'nin komitacı faaliyetlerinde de yer almıştır. Siyasi suçlular koğuşunun en saygın isimlerinden biridir ve koğuştaki bütün işlerden sorumludur. Binbaşı Arif Bey; sorumsuz/sorumlu, bilinçsiz/bilinçli, güdümlü, vatansever, maceracı, dostane, yardımsever, güvenilir, taraflı/tarafsız, sosyal, konuşkan, ciddi, dikkatli, örgütlü, kararlı, takıntılı ve sinirli/sakin bir karakterdir.

Etkinlikler İttihat ve Terakki'nin önemli fedailerinden biri olan Arif Bey, savaş sırasında askerlerin gıda sevkiyatını aksattığı için tutuklanır ve Sultanahmet'teki cezaevinin siyasi hükümlüler koğuşuna yerleştirilmiştir. Karakter burada revirden sorumludur ve diğer siyasi mahkumlar tarafından oldukça saygı görür. Eski bir İttihatçı olduğu için İkinci Koğuş'un hükümlüleri tarafından sevilmez ve çoğu zaman ona gavur diye hitap edilir. Kâmil Bey, Osman Ağa ve adamlarını dövdükten sonra vuku bulan tartışmalardan, başkarakterin gerçek kimliğini öğrenir ve onu yanına aldırır. Kâmil Bey'e oldukça iyi muamele edilir ve iki karakter arasında dönemin ve geçmişin siyasi olayları üzerine ciddi diyaloglar gerçekleşir. Arif Bey geçmişte, İttihat ve Terakki için birçok kanunsuz iş yapmıştır. Bunlar arasında suikast, seçimlere hile karıştırmak ve insanları zorla İttihatçı yapmak gibi faaliyetler vardır. Fakat mahpushaneye düştükten sonra karakter, bu faaliyetlerinden pişmanlık duymuş ve dürüst bir şekilde bir zamanlar yer aldığı yapıyı eleştirmeye başlamıştır. Arkadaşı olan Nuh Bey ise onunla zıt görüştedir. Nuh Bey, uğradığı bütün ihanetlere rağmen eski yol arkadaşlarına güvenmeye ve yapıya inanmaya devam eder. Onun yaptığı konuşmalarda verilen en önemli ileti; değişim vaadiyle gelen her yeni siyasi yapı, bir süre sonra kendi despotizmini kurar düşüncesidir. Anadolu'daki savaşın iyice kızışmasıyla birlikte yakın zamanda İstanbul'un da karışacağı düşünülür. Herhangi bir ayaklanmaya karşı hazırlıklar yapılır ve herkes mümkün mertebede silahlandırılmaya çalışılır. Kâmil Bey, eşinin kendisini aldattığını düşündüğünde onu teselli etmeye çalışır. Kâmil Bey'in her daim yanında olur ve onun kişiliğindeki değişimin öncülerinden biri olur.

Etkileşim Karakterin eserdeki en önemli rolü, başkarakterin kavuşması gereken kimliğe ulaşmasında yardımcı olmaktır. Yaptığı konuşmalar ve eleştirilerle dönemin siyasi ve tarihi olaylarına ışık tutar. Birçok açıdan yazarın sözcülüğünü yapar niteliktedir.

ÖRNEK ANILAR

Eleştirel İttihat ve Terakki'de bulunduğu yıllarda, birçok kanunsuz işe şahitlik etmiş olan karakter bu durumdan yakınmaktadır. "Alemdar" gazetesinin İttihatçı karşıtı haberleri karşısında sinir küpüne dönen Nuh Bey'e şöyle der: "Talat rahmetliyi öldürenin salıverilmesine kızdın. Kızgınlığını Alemdar'dan çıkarmaya çalışıyorsun! Alemdar'a kızacağımıza, kendimize kızalım! 'Talat'ı koruyamadık,' diye değil. Tabanca oyunları devlet yürütülür sandık! Boş yere adam öldürmekle, kendi öldürmelerimize yol açtık. Daha demin bombadan laf ediyordun! Sen Alemdar'a atarsan, biri de gelip senin Tanin'e atmaz mı?"

Komitacı İstibdada karşı mücadele veren Jön Türkler, iktidarı ele geçirdiklerinde kendi bekalarını korumak için eski rejimin kullandığı yöntemlere benzer yollara başvurmuştur: "Biz de vaktiyle... Arif Bey kurnaz kurnaz gülümsedi... Hayır! Buna hiç özenmedik! Çok daha kötüsünü yaptık. Meşrutiyet'in bazı seçimlerinde, külhanbeylerini milletin üstüne saldırttık. Seçim sandıklarının başına, bunlardan birer ikişer it bağladık. Milletin karşısına serseri takımıyla çıkmak çok ayıp şey..."

Saygın İttihatçı kimliği ve hapishanedeki otoritesi nedeniyle diğer mahkumlardan saygı görür. Hapishanede İtilafçılar ve İttihatçılar arasında şiddetli bir siyasi rekabet vardır: "Kamil Bey, Binbaşı Arif Bey'in kim olduğunu sorup sormamayı biraz düşündü. Sonra, çekingenliğini ayıplayarak sordu: - Kim bu Binbaşı Arif Bey? Mahpus mu? - Mahpus... İttihatçının domuzu... İtilafçılar bunu neden sallandırmadılar, bilmem! - Nerde yattıyor? - Revirde... Deli bir herif... İttihatçı zamanında büsbütün

deliymiş. Koca levazım paşasını tepeler mi, dellenmeyince bir adam? Paşa kısmına el kaldıranı askeriye de hiç bakmazlar asarlar. İttihatçı olduğundan üç yıla kurtulmuş, bana kalırsa...”.

Buyurgan Mahkumlar ve gardiyanlar tarafından epeyce saygı gören Arif Bey, yeri geldiğinde oldukça buyurgandır: “- Bu nasıl iş başgardiyan? Hani daha gelmediydi? - Ne bileyim Arif Bey! Sordum, "Ne Paşa geldi, ne de oğlu," dediler. Bayram kalabalığında kim kime... Desene burası Marika'nın Karhanesine dönmüş. Elini sallayıp başgardiyanın sözünü kesti, içerdeki gardiyana çıkıştı: Aç şunu hayvan! Aç şu temelini... Tövbe yarabbi. "Paşa oğluymuş yahu. Hem de Arif abinin arkadaşımıymış... " fısıltısı ikinci kısma çoktan yayıldığı halde, gardiyan kilidi bir türlü açamıyordu”.

Meraklı “Nerenin kalkması? Sabaha kadar okudu. Sen yattın. Bir kahve daha istedi. Kitabı dizine aldı. Cigara içti okudu, okudu cigara içti. Bıyıklarını çekiştirdi bir zaman... Huyudur, kitapların yanışını tutarsa güler, doğru yerlerinde bıyıkların kurcalar. Sesine vermek istediği dargınlığın zorlama olduğu, Binbaşısının okumuşluğu ile övündüğü belliydi: Bana sorarsan, kitap demek, uyku düşmanı demek...”.

Kahraman Hizmetkarı Sefer tarafından Kâmil Bey'e, yaptığı kahramanlıklar anlatılır: “Balkan Savaşında kurramız çıktı. İstanbul'a gelince konağa uğradık. Arif Bey bizi çekti, yanına aldı. O sıra, yüzbaşı nişanlarını yeni takmıştı. Yüzbaşı dedimse, Bölük Komutanı yüzbaşılardan bellemeyeceksin! Tabur Komutanı... Fazladan Başkomutan Paşa'nın okul arkadaşı... "Hep okur!" dedimse, silaha gücü yetmediğinden okumaya vurmuş belleme! Nişancılığı, ordulara nam salmıştır. Mavzerle, tabancayla boşa attığını ben hiç görmedim. Bir yerde gavurun makinelisi, bizi kötületti mi, mavzeri alır gider, herifleri kuş gibi avlardı. Bölükleri, taburları ekin gibi biçilmekten kaç kere kurtardığını Allah bilir. Kitap işine canımın sıkılması bundan ya... "Sen böyle yaman Osmanlıyken, kitap da neymiş”.

Gerçekçi Kavgadan sonra Kâmil Bey'in başına gelebileceği şeyler hakkında şöyle der: “Siz yattıktan sonra, bu "kurtarma" işi üstünde biraz durdum. Yerinizde bir başkası olsaydı , daha doğrusu İhsan Bey kağıt yazmasaydı, başınıza neler gelirdi , bilir misiniz? Bir kocaman tutanak düzenlenirdi, tanıklı manıklı, kapı kadar bir tutanak... çeşit çeşit suç işlemiş olurdunuz. Çocuklara sataşmaktan, bıçak bulundurmaya, esrar içmekten, Allah'a, Peygamber'e, dine, padişaha sövmeye kadar, geçer akçe, bütün iftiralar...”.

Lider Savaşın gidişatından dolayı İstanbul'un da yakın zamanda karışacağını öngörürler. Hapishanedeki bazı gardiyanların tavırlarındaki değişikliği fark ederler ve kendilerini olabileceklere hazırlamak isterler: “Kamil Bey, yanılmıştı. Binbaşı Arif Bey, işi hiç de alaya almadı, kaşlarını çatarak bir zaman düşündü: - Evet, herif büsbütün haksız değil. Ben bunu daha önce kestirmeliydim. Şimdi bakıyorum da... Birkaç günden beri, başgardiyan olacak ayının bile, bize karşı tutumu belli belirsiz değişti. - Bakkal İsmail Efendi'ye silah getirtebilir miyiz? - Bakkal İsmail olmaz. Çünkü, Sıtkı alçağı da ağızımızı arayabilir!.. - Sanmam! Yüzünü görseydiniz, ne kadar korktuğunu anlardınız! Gözleri fıldır fıldır dönüyordu. Para için sıkıştırırlar diye ödü kopmuş. - Bakmayın! Bir yandan korkar, bir yandan da yaranmaya çalışır. Sefer'e söyleyeyim de size şimdilik bir bıçak uydursun! Ben tabanca için bizim Binbaşı Şükrü Bey'le görüşürüm. Siz silaha idmanlı mısınız? - Vaktiyle biraz atardım. Utançla gülümsedi: Babam meraklıydı, öğretti. - İyi öyleyse... Evde tabancanız var mı? Burda kolay saklanması için küçük çaplı olmalı...”.